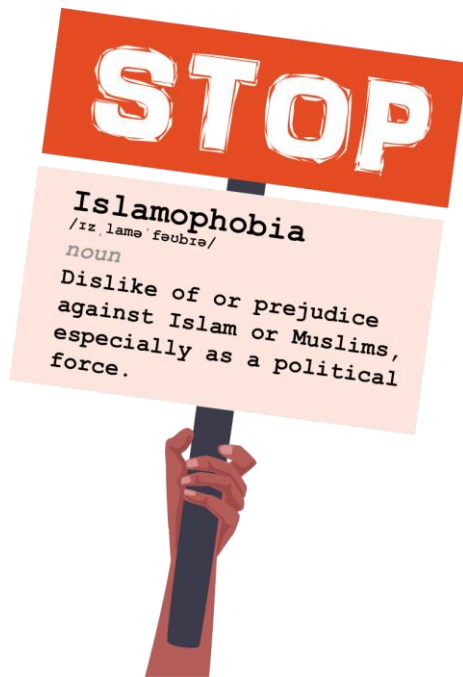

Η κρυφή γοητεία της ισλαμοφοβίας (στα ελληνικά μέσα)

Πριν μερικά χρόνια, σε κάποια αίθουσα του Πανεπιστημίου Αθηνών εν ώρα μαθήματος, ένας καλεσμένος που παρουσίαζε έναν καινοτόμο τρόπο ψηφιακής αλληλεπίδρασης των πολιτών με τις αρχές της τοπικής αυτοδιοίκησης, ρωτήθηκε πώς ανταποκρίνεται ο Δήμος στις ηλεκτρονικές ειδοποιήσεις των δημοτών για την φροντίδα των αδέσποτων ζώων. Ο καλεσμένος απάντησε: «Μα, εμείς δεν έχουμε αδέσποτα. Τα τρώνε οι μετανάστες».

Η «είδηση» βρώσης κατοικίδιων είναι παλαιά και απαντάται κατά καιρούς με διάφορες παραλλαγές σε Μέσα διεθνώς. Συνοδεύεται συχνά από φωτογραφίες νεκρών σκύλων, αγνώστου πλαισίου και προέλευσης, που λειτουργούν σαν γλαφυρή αποτύπωση της προειδοποίησης για όσα περιμένουν τον δυτικό αναγνώστη από μία αόριστα επερχόμενη πολιτισμική αλλοίωση.

Πρόσφατα, η μηνιαία παρακολούθηση των ελληνικών media από την ομάδα του Καρπού για την ανίχνευση λόγου μίσους με επίκεντρο τη θρησκεία στο πλαίσιο του προγράμματος «[GetTheTrollsOut](#)», του [MediaDiversityInstitute](#) απέφερε, ανάμεσα σε άλλα, κι ένα εύρημα αντίστοιχης θεματικής.

Το δημοσίευμα βρέθηκε σε [αθλητική ιστοσελίδα](#) υπό τον τίτλο: «Έφαγαν σκύλο: Και όμως βάσει του νόμου τους οι μουσουλμάνοι μπορούν». Η επικεφαλίδα προϊδεάζει για αποκάλυψη: κάποιιο έφαγαν σκύλο και μόλις διαβάσουμε το κείμενο, λογικά, θα μάθουμε. Στην πραγματικότητα κανείς που, τουλάχιστον ο αρθρογράφος να γνωρίζει, δεν προέβη σε κάτι τέτοιο, αλλά η επιλογή της διατύπωσης που υπονοεί ότι υπήρξε συγκεκριμένη περίπτωση δεν είναι τυχαία. Ήδη από τον τίτλο

πληροφορούμαστε (ψευδώς) ότι οι μουσουλμάνοι (γενικά) έχουν θρησκευτική άδεια να καταναλώσουν κρέας σκύλου και αυτό είναι αρκετό για να καλλιεργήσει την αποστροφή του μη εξοικειωμένου αναγνώστη. Το πρόσφατο δημοσίευμα, αποτελεί αποσπασματική αναπαραγωγή [ενός παλαιότερου](#), του 2018, από αγγλόφωνη αιγυπτιακή ειδησεογραφική σελίδα, με πολύ διαφορετικό περιεχόμενο και πλαίσισιωση.

Μοιάζει με ασήμαντη και κάπως ανάλαφρη περίπτωση στο πλαίσιο της φασόν πρακτικής αναδημοσιεύσεων των ελληνικών ηλεκτρονικών μέσων. Όμως, τόσο η επιλογή των λέξεων του τίτλου και το αποσπασματικό (και άρα διαστρεβλωμένο) περιεχόμενο, όσο και η επιλογή της αναδημοσίευσης μίας προ διετίας «είδησης», υποδηλώνει τη σταθερή ύπαρξη ενός κοινού πρόθυμου να καταναλώσει κάτι μάλλον χειρότερο από τα κατοικίδιά του: τις απαξιωτικές και εσφαλμένες αφηγήσεις για τον «άλλο» -εδώ τον Μουσουλμάνο- που αποτελούν ιδανικό λίπασμα για την ανάπτυξη μισαλλόδοξων και ρατσιστικών θεάσεων.

Έκδηλη και συγκαλυμμένη ισλαμοφοβία

«Υπάρχει μία διάκριση ανάμεσα σε αυτά που ονομάζουμε *mainstream media* (κυρίαρχα Μέσα), που διατηρούν συνήθως μία πιο ουδέτερη θέση και στα ακροδεξιά Μέσα. Στα τελευταία, η ισλαμοφοβία είναι ιδιαίτερα εμφανής», λέει ο **Αλέξανδρος Σακελλαρίου**, διδάκτωρ κοινωνιολογίας της θρησκείας, διδάσκων και ερευνητής στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, αντίστοιχα-και ένας εκ των δύο συγγραφέων, μαζί με τον καθηγητή **Αλί Χουσεϊνογλου**, [της έκθεσης του SETA για την ισλαμοφοβία στην Ελλάδα \(2019\)](#), που δημοσιεύτηκε τον Ιούνιο.

Δεδομένου ότι ισλαμοφοβικό περιεχόμενο μπορεί να παρατηρηθεί σχεδόν σε κάθε Μέσο, με εξαίρεση, μάλλον, όσα έχουν προοδευτική ατζέντα, προκύπτει εύλογα το ερώτημα της επιδραστικότητάς τους.

Τα κυρίαρχα Μέσα είθισται να μην έχουν κραυγαλέο περιεχόμενο, ωστόσο οι κατά καιρούς ισλαμοφοβικές τους κορώνες φτάνουν σε ευρύ κοινό και μάλιστα με το προκάλυμμα της σοβαρότητας. Αντιθέτως, ο ακροδεξιός, μισαλλόδοξος και συνωμοσιολόγος Τύπος, αν και λιγότερο δημοφιλής, δεν διστάζει να δημοσιεύσει περιεχόμενο που μπορεί να προτρέψει ακόμα και στη βία. «Δεν θα δούμε πρωτοσέλιδα τέτοιου τύπου στην *Καθημερινή*, αν και παλαιότερα υπήρχαν περιπτώσεις από εφημερίδες που δεν ήταν ακραίες. Για παράδειγμα, η *Ελευθερία του Τύπου*, που τώρα έχει κλείσει, είχε βγει με πρωτοσέλιδο για τα τζαμιά με την εικόνα ενός ένοπλου, ίσως της Αλ-Κάιντα ή από κάποια ένοπλη σύρραξη στη Μέση Ανατολή, δηλαδή μια εικόνα που σαφέστατα περνούσε το μήνυμα ότι τζιχανιστές κυκλοφορούν ανάμεσά μας. Βέβαια, τα τελευταία χρόνια δεν έχω παρατηρήσει να έχει συμβεί κάτι ανάλογο. Αυτό, θεωρώ ότι συνδέεται και με το γεγονός της μείωσης των τρομοκρατικών επιθέσεων και της εξάλειψης του Ισλαμικού Κράτους (ISIS) γιατί ό,τι γίνεται σε διεθνές επίπεδο επηρεάζει και τα δικά μας», λέει ο Σακελλαρίου.

Αν και τα περιθωριακά αυτά, ακροδεξιά Μέσα έχουν σημαντικό μερίδιο στην διασπορά της ισλαμοφοβικής προπαγάνδας, η επικινδυνότητα φαίνεται να συνδέεται με το εύρος της απήχησης. «Θεωρώ ότι μεγάλη ζημιά έχει γίνει από τα κυρίαρχα μέσα και από άρθρα τα οποία δεν είναι πρωτοσέλιδα. Ή από όσα προβάλλονται στην τηλεόραση που είναι ως επί το πλείστον εικόνες βίας. Το μήνυμα που περνάει είναι “αυτοί είναι οι μουσουλμάνοι, τι να κάνουμε;” εφόσον δεν υπάρχει αντίλογος. Την περίοδο του Ισλαμικού Κράτους αυτό ήταν πολύ έντονο στα δελτία ειδήσεων. Είχα παραδείγματα σε χωριά της Ελλάδας με ανθρώπους που συζητούσα, οι οποίοι είχαν ακραία άποψη για τους μουσουλμάνους χωρίς να είναι ακροδεξιοί. Η εικόνα τους ήταν αποκλειστικά διαμορφωμένη από αυτά τα Μέσα χωρίς να έχουν συναντήσει ποτέ μουσουλμάνο. Αυτό είχε μεγάλη επίδραση, χωρίς απαραίτητα ο δημοσιογράφος να παίρνει αρνητική θέση για το Ισλάμ. Όταν προβάλλεις κάτι τέτοιο χωρίς αντίλογο, χωρίς κάτι να εξηγηθεί, το μήνυμα που περνάει η εικόνα είναι πολύ ισχυρό», λέει.

Σύμφωνα με τον ερευνητή, η κατάσταση ήταν διαφορετική τα χρόνια πριν την κρίση. «Μέχρι το 2010 υπήρχαν πολλά ρεπορτάζ και εκπομπές σε κανάλια, εφημερίδες, κυριακάτικα περιοδικά για τον “άλλο”. Σήμερα, μια διαφορετική όψη του Ισλάμ ή των μουσουλμάνων τείνει να εκλείψει από τα Μέσα Ενημέρωσης». Στις μιντιακές αφηγήσεις φαίνεται να συνδέεται το Ισλάμ κυρίως με την αγριότητα αποκεφαλισμών, τη βαναυσότητα της επιβολής στον τρόπο ζωής και γενικά τη βία, η οποία μάλιστα λογίζεται ως εγγενές χαρακτηριστικό του. Η θετική αποτύπωση, του ειρηνικού, φιλήσυχου ανθρώπου που ασπάζεται το Ισλάμ σπανίζει. «Για εμένα, είναι πολύ σημαντικό αυτό. Όχι μόνο τι προβάλλεις αλλά και τι δεν προβάλλεις», καταλήγει ο Σακελλαρίου.

Επαΐοντες των στερεοτύπων

Η σχετική με το Ισλάμ αρθρογραφία στα κυρίαρχα Μέσα, πηγάζει συνήθως από δημοσιογράφους, δημόσια πρόσωπα και πολιτικούς που δεν έχουν άλλη σχέση με το αντικείμενο, παρά μόνο την ιδεολογικά ορμώμενη ανάγκη επίκρισής του. Δεν είναι δηλαδή μελετητές του Ισλάμ, με σχετικό επιστημονικό υπόβαθρο, αλλά περισσότερο οι φοβικοί παρατηρητές του. Έτσι, οι προκαταλήψεις αφήνονται να υπερισχύσουν. Πρόκειται, άλλωστε, περί αρθρογραφίας -κανείς δεν υποστήριξε ότι συγγράφει πραγματεία.

«Πρέπει να κάνουμε μία περιγραφική διάκριση της ισλαμοφοβίας», μας λέει ο Σακελλαρίου. «Αφενός, σε αυτή που θα μπορούσε να είναι μία άμεση ισλαμοφοβική άποψη: μιλάς, δηλαδή, για το Ισλάμ γενικά, για τους μουσουλμάνους, αν είναι κατώτεροι, αν είναι επικίνδυνοι, αν είναι ακραίοι, αν θα σου κόψουν το κεφάλι, κλπ. Υπάρχει και μία έμμεση όμως, που θεωρώ ότι επηρεάζει πολύ το μεταναστευτικό, κι αυτό είναι κάτι που έχει επιπτώσεις και στην καταγραφή της ισλαμοφοβίας αλλά και των επιθέσεων με θύματα μουσουλμάνους. Συχνά δεν γίνεται σαφές ότι το κίνητρο των επιθέσεων προς τους μετανάστες είναι θρησκευτικό. Θεωρώ, όμως, ότι αν ήταν όλοι οι μετανάστες χριστιανοί ή βουδιστές, δεν θα υπήρχε η ίδια αντίδραση. Πιστεύω, ότι έχει μετακινηθεί λίγο η συζήτηση που υποκρύπτει ισλαμοφοβία στο μεταναστευτικό και προσφυγικό ζήτημα».

Υπάρχουν βέβαια αρθρογράφοι που επιχειρούν αυτή τη σύνδεση που περιγράφει ο ερευνητής, τελείως απροκάλυπτα. Σε [πρόσφατο άρθρο](#) μεγάλου ηλεκτρονικού μέσου, όπου φαίνεται πως κάθε μία από τις στερεοτυπικές απεικονίσεις των μουσουλμάνων παρατίθεται τεκμηριωμένη, αναφέρεται μεταξύ άλλων: «Όσο για τη “μετακίνηση” (χαζίρια), που εκφράζεται σήμερα με τις ροές μεταναστών, αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της ισλαμικής θρησκείας μια και οι πιστοί ακολουθούν το παράδειγμα του Μωάμεθ και των πρώτων ακολούθων του (...). Το Κοράνι μιλάει ξεκάθαρα για την υποχρέωση αυτή της “μετακίνησης για τους σκοπούς του Αλλάχ” (Κοράνι 2:218)». Η αντιμεταναστευτική αυτή θέση που γεννάται από την ισλαμοφοβική προσέγγιση δεν είναι διόλου πρωτότυπη. Αποτελεί μία από τις πολλές εκφράσεις της «μεγάλης αντικατάστασης».

Η «μεγάλη αντικατάσταση» (*great replacement*) είναι μία συνωμοσιολογική θεωρία, σύμφωνα με την οποία οι μουσουλμάνοι, υποκινούμενοι από κάποιο κρυφό κέντρο εξουσίας, έχουν σκοπό να κυριεύσουν την Ευρώπη, πρώτα «εισβάλλοντας» σε αυτήν (οι μεταναστευτικές ροές χρησιμοποιούνται συχνά ως απόδειξη) και ύστερα μέσω της τεκνοποιίας και της επιβολής του τρόπου ζωής τους να αλλοιώσουν τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των γηγενών. Η θεωρία διατυπώθηκε συγκροτημένα από τον Γάλλο Ρενό Καμί στο ομώνυμο βιβλίο του το 2011 και έκτοτε έχει αποκτήσει θιασώτες τόσο στον ψηφιακό χώρο, όσο και εκτός, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα τον τρομοκράτη Brenton Harrison Tarrant που δολοφόνησε 51 ανθρώπους και τραυμάτισε άλλους τόσους σε τζαμί της Νέας Ζηλανδίας το 2019.

Τμήματα του Κορανίου εισέρχονται συχνά στη συζήτηση για να συνηγορήσουν με τους επικριτές του, όπως στο απόσπασμα που παραθέσαμε προηγουμένως. Οι διάφορες θεωρίες για το Ισλάμ, την εγγενή του βία και τους καταστροφικούς για τον δυτικό πολιτισμό στόχους του, γίνονται η καραμέλα πολλών συντηρητικών επαϊόντων, αλλά και του κοινού που τους παρακολουθεί. Ωστόσο, «ενώ έχουν αρνητικές απόψεις για το Ισλάμ όταν ρωτούνται τί ξέρουν, η απάντηση είναι τίποτα. Η πραγματικότητα είναι πως σε κάθε θρησκευτικό κείμενο μπορεί να βρει κανείς περιγραφές βίας -δεν θα ισχυριζόμουν ποτέ ότι το Κοράνι είναι το πιο ειρηνικό κείμενο, αλλά έχει γραφτεί μία συγκεκριμένη εποχή και μπορεί να έχει διαφορετικές ερμηνείες», λέει ο Σακελλαρίου.«Το ίδιο ισχύει και για τη Βίβλο».

Μάχη κατά της ισλαμοφοβίας

Η ισλαμοφοβία στην Ελλάδα φαίνεται να είναι σε σημαντικό βαθμό συνδεδεμένη και με τις ιδιαίτερες σχέσεις που έχει η χώρα με την γείτονα στην ανατολή. Μετά τα γεγονότα του Φεβρουαρίου – Μαρτίου στον Έβρο, στα ελληνικά Μέσα κάθε βεληνεκούς υπήρξαν εχθρικές αναφορές στο Ισλάμ. Καθώς ορισμένες εξ' αυτών συνιστούν απειλή και προσβολή για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ορισμένες οργανώσεις και [παρατηρητήρια](#) επιμένουν να τα παρακολουθούν στενά και να παραπέμπουν στις αρχές τις περιπτώσεις με ποινική διάσταση. Η πρόσφατη έρευνα για την ισλαμοφοβία των Χουσεϊνογλου και Σακελλαρίου υπογραμμίζει την ανάγκη για περαιτέρω παρακολούθηση και καταγραφή τέτοιων περιστατικών, που βρίθουν αυθαίρετων, στερεοτυπικών απεικονίσεων.

Σε κάθε θρησκευτικό σύστημα αιώνων οι ερμηνείες διαφοροποιούνται, μεταβάλλονται και αποσυντίθενται σε αντικρουόμενα μέρη, πολλές φορές επηρεαζόμενες από την εξέλιξη των κοινωνιών και όχι το αντίστροφο. Όσο οι κοινωνίες εξελίσσονται η εμμονή στον ένθεο λόγο κάθε θρησκείας μοιάζει να ατονεί. Ακόμα και οι εκπορευόμενες από τη θρησκεία συνήθειες απολύουν τα αρχικά νοήματα και παραμένουν ως απλές εκφράσεις μίας διαγενεακής οικειότητας.

Αν ο συλλογισμός αυτός είναι σωστός, τότε το Ισλάμ, ο χριστιανισμός, ο εβραϊσμός δεν αντιμετωπίζονται ή ερμηνεύονται πλέον με τον ίδιο τρόπο από τους πιστούς τους. Με λίγα λόγια, επειδή η Βίβλος αναφέρει φρικιαστικές ποινές για όσους δεν ακολουθούν τους αυστηρούς θείκους νόμους δε σημαίνει ότι ένας πιστός χριστιανός υιοθετεί την βία αυτή. Το ίδιο συμβαίνει και με τους μουσουλμάνους.

Αντιθέτως, η «θρησκεία» της μισαλλοδοξία έχει πολύ συνεκτικότερη βάση και επιβάλλει στους πιστούς της την υιοθέτηση ακραίων θέσεων. Συχνά δε, δεν είναι μόνο ο έλλογος ή άλογος φόβος για τον «άλλο» που την γεννά. Αλλά και η ναρκισσιστική εμμονή στο «εγώ», η τυφλή αποθέωση του εαυτού και τίποτε άλλου πέρα από αυτόν.

Πρόκειται για μία βαθιά αντικοινωνική θέση που απειλεί το μέλλον των δυτικών κοινωνιών πολύ περισσότερο από τις όποιες εξωτερικές επιρροές, ακριβώς γιατί τις διαβρώνει εκ των έσω.

Ελβίρα Κρίθαρη